

Кидир.**Татарські люди*)**

Чарують вас московські златоусти —
 Майстри солодких слів, спокуси і розпусти,
 Куміри вбогих душ, божки бездумних мас.

Глушать вас диким гасло-дзвоном,
 Пянять ідейним самогоном,
 Чарують вас і мають вас...

І славить рід ваш беззаконний
 Загладу краю, луп і морд,
 Верблюдів рев, іржання коней
 І скрип возів московських орд.
 І від Батия до чекіста
 Бренить ця музика троїста
 Для ваших душ, мов райський спів.
 Встає у пам'яті щось рідне:
 Номадських юрб життя свобідне,
 Руді піски шугай-степів,
 Горлаті орди Чінгіз-Хана,
 Тунгуз, калмик і черемис,
 Виття гугнявого шамана,
 Смердючі юрти і кумис...

Не вища ціль, а голос крові
 І атавізм кочовника
 Зриває вибухи любови
 Людей татарських до чека!

Олександр Наріжний**Соціалістичним „критикам“**

Після сімох років з дня виходу в світ „Націоналізму“ д-ра Д. Донцова голова езекутиви укр. соц.-демокр. партії (in partibus) Ісаак Мазепа рішив „поговорити“ докладніше з приводу головніших тез названої праці. Свою балачку автор повів в XIII-XIV числі подебрадського „Соціал-Демократа“ в статті „Націоналізм“ без національного змісту“ в такій послідовності:

1. В чому полягає головний зміст „Націоналізму“ Донцова? на які форми суспільного розвитку орієнтується автор?

*) З нагоди появи москвофільського часопису — „Вільна Трибуна“ у Празі.

2. Від чого залежить успіх визвольної боротьби? 3. „Якого національного ідеалу мусимо додержуватися в нашій дальнійшій визвольній боротьбі?“

На перше питання п. Мазепа дає коротку відповідь наведенням уривків: „Д-в проповідує: а) диктатури взагалі під загальною формою: панування активної меншости; б) замість тисячі воля — одну яскраву, що лучилаб усіх в одну цілість; в) національний догматизм“. По думці автора „Націоналізму“, „коли Україна хоче вийти зі стану провінції, мусить витворити в собі опріч волі до влади, велику всеобіймаючу ідею, ідею опанування економічного і політичного нації... Такою ідеєю може стати у нас тільки національна ідея, щоб гляділа в майбутнє і мала відвагу скорити собі свій світ... Мусимо змести з дороги всі декаденські доктрини, що заваджають консолідації нації довкола одного ідеалу, всі ці лібералізми, демократизми, соціялізми, всесвітнянство, паціфізми... Щоб великий всеобіймаючий ідеал нації міг сполучитися з могутнім національним інстинктом, він мусить черпати свій зміст в тайниках національної психіки, в потребах нації, в її активній волі до життя і панування... Перенесений у сферу конкретних відносин, цей ідеал бувби — суверенність, імперіялізм..., свобідна від держави церква — в релігії; окциденталізм в культурі; вільна ініціатива і розріст в економічному житті“.

З усім цим ніяк не може погодитися п. Мазепа. На початку своєї критики він виносить такий категоричний присуд: „Хоч автор говорить у своїй книзі про служення культурі й дивілізації, але сміливо можна сказати, що жадна культурна країна не дозволилаб нівечити свою молодь подібним „Націоналізмом“. Отже коли Гітлер нпр. палить макулятуру інтернаціональних цадиків — значить він дикун, бо.. культурна країна (і людина) повинна заборонити ширити лише національну ідею, всякі інші можуть ширитися безкарно. Коротко і ясно!

Після винесення смертного присуду „Націоналізмові“ в цілому — п. Мазепа пустився до критики його по часткам. Він каже, що „в основі цілої своєї концепції автор поклав ту думку, що, мовляв, у житті кожної нації рішаючу ролю грає не розум і знання, а почуття і воля...“ З цим критик не погоджується, противоставляючи своє твердження: „В національно визвольній боротьбі рішає загальний ступінь розвитку, загальна підготованість нації та її провідників“. В цьому відношенні, продовжує автор — „особливо повчаючою мусілаб бути історія визволення чехів“, бо приклад чеського визволення начоно показує неправильність та штучність цілої концепції „Націоналізму“.

Про чеський визвольний рух мова буде нижче. Наразі зупинюся на твердженнях: (Донцова), що „у житті кожної нації рішаючу ролю грає не розум і знання, а почуття й воля“

і (п. Мазепи) що „рішає загальний ступінь розвитку, загальна підготованість нації та її провідників“.

Перш за все доводиться підкреслити, що у наведеному твердженні Д-ва не відкидається й не обезцінюється значіння розуму, його величезна роля приймається в розрахунок, лише „рішаюча роля“ належить волі. Військо Вільгельма II, виконуючи в час світової війни накази свого штабу (мозку цілої нації) увесь час йшло від побіди до побіди, але рішаючу ролю всеж таки відограла воля народів противної сторони. Далі — російський тимчасовий уряд, проголошуючи в 1917 гасло: „Війна до побідного кінця!“ — керувався з дорозумним розумом, але й тут рішаючу ролю відограла розхитана комуністичною демагогією воля російської народної маси. Ще приклад: Героям Крутів розум говорив: „Ми не знаємо ще військового діла, не підготовані до нього, не маємо відповідного озброєння, а тому не сміємо йти на явну смерть“. Але в юнаків переважив не розум, а сліпий інстинкт.

Даді п. Мазепа посилається на те, що ні Крути, ні Зимовий похід, ні Базар, ні взагалі ціла боротьба рр. 1919—1921 не вирішила справи, бо її мовляв, „рішає загальний ступінь розвитку, підготованість нації та її провідників“. Невже? Український визвольний рух побороли москалі, не дивлячись на те, що „загальний ступінь розвитку“ московської нації є нижчий від української, і навіть не дивлячись на те, що ні Муравьов, ні Антонов, ні Будьоний не можуть дорівнювати ні політичною освіченістю взагалі, ні знанням марксизму та „наукового соціалізму“ керівникам нашого визвольного руху — Мазепі, Винниченкові та Поршові. Отже при чім тут „загальний розвиток“?

Коли нам чого й бракувало — повчає сучасний вожд українських соц.-демократів *in partibus* — то не почуття, а навпаки — розуму.

Пригадаю такий випадок: На другім всеукраїнськім зїзді військових депутатів (травень 1917) обрано Раду військових депутатів. Більшість членів Ради випадково склалася із старшин (не кадрових, а мобілізованих, з українських агрономів, учителів, тощо), меншість Ради — творили козаки. На установчі збори цієї Ради явився голова уряду п. Винниченко і після привітання почав доводити членам Ради — старшинам, щоби вони в інтересі чи державної, чи державно-соціалістичної справи (не памятаю вже точно) повернулися до своїх військових частин, зреклися своїх мандатів і переконали військові частини про необхідність обрання на їх місце до Ради самих козаків.

Як бачимо з цього, попередник п. Мазепи, бувший вожд української соц.-демократії, для будування по своїй соціалістичній вподобі українського життя не потребував „розуму“,

не потребував також і волі; йому потрібні були лише сліпі пропагатори його хоробливих проєктів із „Соняшної машини“.. Сучасний же вождь тієї ж демократії сьогодні скаржиться, що нам тоді „бракувало людей, свідомих національно і підготованих для виконання дуже складних та тяжких завдань будівництва сучасної держави... На всю Україну „їх була жменька“ — з слюзю підкреслює п. Мазепа. І цю жменьку вони хотіли втопити в масі.

В час визвольної боротьби розум нації був сконцентрований в генераліціях політичних партій, головню соціалістичних. Як багато було там цього скарбу — про це звичайно, найліпше знає наш критик. Але чи тут шванкував лиш розум? Чи не був би вислід визвольної боротьби інший, коли б воля центру не була підточена інтернаціоналізмом, коли б могла дорівняти захопленню та фанатизмові цілої нації?

2) В статті п. Мазепа дається відповідь на друге питання: „Від чого залежить успіх визвольної боротьби?“ Автор підкреслює, що особливо повчаючою є історія визволення чехів. Отже з праць Гавлічка-Боровського та Масарика маємо довідатися, від чого залежить цей успіх. Гавлічек „в багатьох відношеннях нагадує нашого Драгоманова. Ціле своє життя проповідував, що „тільки освічені народи можуть бути справді вільними“ і що „свобода без освіти є неможлива“. Учений Гавлічка — Масарик в своїому „Чеському питанню“ каже: „Уважаю, що головна і перша наша турбота мусить бути про політику внутрішню, про моральність та освітній поступ суспільства“, що „гуманізм є наша остаточна національна й історична ціль, гуманізм є програма чеська“. (Підкресл. І. Мазепа). І коли Гавлічек „в багатьох відношеннях нагадує Драгоманова“, то Масарика наш автор цілковито вже споріднює з покійним земляком: „Хиба відома теза Драгоманова: „Космополітизм в ідеях і цілях, національність в ґрунті й формах культурної праці“ — відрізняється чим від тези Масарика: „Поміж народністю та міжнародністю нема противенства, а навпаки згода: народи це природні органи людства“? Як бачимо, випадає так, що успіх визвольної боротьби залежить від „моральности, освітнього поступу суспільства, гуманізму, космополітизму в ідеях і цілях“ та додержання тези, що „поміж народністю та міжнародністю нема противенства, а навпаки згода“.

З цими засадами і програмами стали в час світової війни до національної визвольної боротьби чехи й українці. Для чехів боротьба закінчилася самостійністю; для українців — інакше. Чому так сталося? П. Мазепа на це відповідає: тому, що „Україна не була ще готова для великих подій“. Можливо, що така відповідь і є вистарчаючою для житку між соціально-демократичними гуртками, але за дійсну відповідь для загалу вважати її не можна. Занадто вона примітивна й наївна.

Треба придивитися ближче до чинів проводирів визвольних рухів чеського та українського. Хоч проф. Масарик за часів спокою і писав, що „гуманізм є програма чеська“, але в час світової війни (серпень 1917), він так промовляв в Боришполі на Україні до чеського війська: „Австрія накинулася на Сербію — то був злочин! Оповістила війну без нас і проти нас — в тім є злочин! Чеські вояки мали стріляти на своїх братів — в тім була найбільша зрада. Дома Австрія покарала смертю наших братів більше як 60 тисяч. Все те кличе до помсти. З німецьким народом не може бути мира, з ним треба битися аж до кінця. Австрія є слугою Німеччини, отже відпор наш мусить бути обом... Нині, колиб я був молодшим, ставби тут помежи вас як вояк!“ (Т. Масарик. Видання Т-ва Просвіта. Ужгород, 1925. Стор. 48 — 49). Отже „чеський Драгоманів“ запалював своїх вояків до чину не „гуманізмом“ і не твердженням, що „поміж народністю та міжнародністю нема противенства“, Масарик розумів, що „гуманізмом“ та „міжнародною згодою“ не викрешеш ентузіязму та жертвенности. І він, гуманіст, у відповідальний, рішаючий час закликав свій народ до помсти, до бою з цілим німецьким народом. Що за шовінізм!

Щож в цей час робили українці драгоманівці? Від початку березня аж до жовтня місяця 1917 — цілих вісім місяців на Україні йшла „безкровна“ революція. Київські політичні патріархи довго творили спільний соціалістичний фронт з Петербургом та Москвою, обмінюючись найідеальнішими космополітичними грамотами.. Все це робилося на підставі льогіки наукового соціалізму, інтернаціоналізму та „спільних інтересів трудящих мас“. До творення власної армії соціалістичні вожди (за малими винятками) ставилися по меншій мірі байдуже, а то й вороже.*)

Отже той, що мав у собі „велику всеобіймаючу національну ідею“ і „мав відвагу скорити собі свій світ“ — умів здобувати для цього всего необхідне і на чужині... А наші, одностудці п. Мазепи, ті, що керували рухом на підставі „розуму“, „льоґіки“ та „наукового соціалізму“ — у себе дома не зуміли забезпечити зброєю навіть юнаків під Крутами...

Тихжеж патріотів, що пробували були говорити про не-

*) Масарик закордоном, на чужині умів забезпечувати своє військо зброєю. М ін. Україна, як каже п. Григорій, „задовольнила всі бажання п. Масарика по організації чехословацького війська: дозволила перевести мобілізацію коней, дала амуніцію, рушниці, кулемети, гармати і всяке знаряддя на 50 тисяч війська, що згуртоване було з полонених чехів та словаків“.

Хоч на другий день після оголошення IV універсалу п. Масарик не втримався від заяви українському урядові, що „розбивати Росію в на мій погляд просто пращвати для Прусії. Це я цілком отверто сказав“ (Т. Масарик: Світова революція.) А український уряд всеж таки й після цього запевняв, що й далі готовий всім допомагати чеському війську. (Бочковській: Т. Масарик. Подєбрди 1930 стор. 150).

обхідність боротьби з російським народом (як Масарик казав: „з німецьким народом треба битися аж до кінця“) — наші Ісааки Мазепи вважали зрадниками і українства і — головне — єдиного соціалістичного фронту.

Коротко, до жовтня 1917 року вожди українських соціалістичних партій з приємністю сьорбали соціалістичний кандьор зі спільного котьолка, будуючи та скріпляючи спільний російсько-український соціалістичний фронт, який пізніше цілковито був використаний москалями на поневолення України. Як бачимо, отой самий „розум“, що на Україні він мав, зберіг п. Ісаак Мазепа et consortes і на еміграції. Та щеї далі — при нагоді — ним Україну ошасливити лаштується.

3) В третій частині своєї статті автор обговорює питання: „Якогож національного ідеалу мусимо додержуватися в дальшій визвольній боротьбі? Що саме мусить бути нашою провідною ідеєю в боротьбі за незалежність?“ П. Іс. Мазепа каже, що „автор „Націоналізму“ проповідує нам свій новий світогляд національний“. І тут же запитує: „Чи справді українська нація після всього пережитого потребує нового національного ідеалу“? Відповідь, звичайно, дається негативна: „Ніякого нового світогляду чи ідеалу нам шукати нема потреби“. Чому? Бо „на порядок денний поставлено ідею незалежної України, про яку говорить і автор“... „Ця ідея обєднує всіх нас“ — категорично заявляє п. критик.

Що ідея незалежності поставлена — то так, але що вона „обєднує всіх нас“... По перше, де той центр, що „обєднує всіх нас“? Маю на увазі українську політичну еміграцію. Маємо тут декілька політичних партій, але обєднання між ними на головному ґрунті — державницькому, немає жадного.

Коли дійсно нас обєднує одна ідея, то 15 років еміграції досить великий час для переведення цього обєднання в конкретну форму. Та що про це говорити багато... П. Мазепа є певний, що українці мають лише одну українську соц.-демократичну партію, в якій він є головою... Але так може думати лише він, та його прихильники. Фактичнож ми маємо декілька укр. соц.-дем. партій: П. п. Чикаленко та Ковальський творять одну укр. соц.-дем. партію; п. п. Мазепа та Феденко — другу (генеральну, бо їй вільно говорити з самим Абрамовичем), п. п. Чернуха та Галаган — третю; П. Винниченко — четверту. Отаке то є „обєднання всіх нас“?

Каже автор: мусимо опиратися „на факти нашої української дійсности. А ця дійсність говорить нам, що традиції свободи й рівности з козацької доби живуть в нашому народі і ніколи не вмирили...“ А висновок такий: „...У нас приймалися, росли й розвивалися лише ті течії, що відповідали духові та вдачі нашого свободолюбивого народа“. Тому то, очевидно, в нас одна партія може поділитися на декілька самостійних партій.

А коли хтось відважиться проповідувати — „замість тисячі воль — одну яскраву, що лучилаб усіх в одну цілість“; коли насмілюється нагадувати про дисципліну та відповідальність в громадській та державній праці — той зі всіх боків почує: „Моему ндраву не заважай, бо мене розпирає козацька свободололюбивість. Таку вже маю традицію!“

П. критик, базуючись на козацькій традиції рівності й свободи, дає навіть пояснення полтавської катастрофи. Він каже, що „проти гетьмана Мазепи в народі була поширена велика ненависть як проти ворога тодішнього „національного ідеалу“ — козацької й селянської свободи. „Тому, що Мазепа не пішов за тодішнім національним ідеалом, цей гетьман став дуже непопулярний в народі“.

Не будемо сперечатися з автором щодо непопулярності гетьмана Мазепи, яка, мовляв, мала наслідки в полтавській катастрофі... Але ж думаємо, що уряд на якого чолі перебували Винниченки, Чехівські, Остапенки, Ісааки Мазепи, завжди був великим прихильником „національного ідеалу“ — козацької й селянської свободи! І при всій цій прихильності знову ж місце національних героїв, новітніх Паліїв та Носів — обсадили сучасні Вельямінови і Румянцеві — Бронштейни, Кагановичі, Затонські. Чому? Бо вони зуміли ліпше грати на струнах нашого „національного ідеалу“ — козацької й селянської свободололюбивості... А сучасні Палії пішли слідом свого попередника. Здається, пораб уже нам перестати обогортворяти ті „національні традиції“ — різні свободололюбивості наші, якими до цього часу Україна тільки й уміла прислугуватися та бути погноєм Петрів та Катерин, Ленінів, Бронштейнів та Джугашвілів. Пораб уже українцям засвоїть, що звільнення наше прийде тільки тоді, коли виплекаємо одну яскраву волю, що лучитиме усіх в одну цілість: коли позбудемося отого „свободолобного“ — а в суті інертного, тупого й лінивого „розума“, що його п. Ісаак Мазепа захвалює.

По думці Іс. Мазепи автор „Націоналізму“ не дає нам жадного ідеалу. Він, мовляв, „годує читача загальниками та абстракціями“. Те що Донцов виставив, як ідеал — „суверенність і імперіялізм, „свобідну від держави церкву“, — окциденталізм в культурі, вільну ініціативу і розріст в економічному житті“, — все це п. критик забракував бо вимагає це поважнішої критики.

Не зайвим буде навести на цьому місці ідеал українських марксистів з генеральної соц.-демократ. партії п. Мазепи по земельному питанню, яке для України таке важливе. На цю тему в ч. III. 1929 року подебрадського „Соціально-Демократа“ було вміщено статтю п. Гольдельмана. Автор писав там: „Вже на очах нашого покоління держава стає органом всенароднім... З еволюцією сучасної держави набирає рішучого значіння питання взаємовідносин в ній політичних сил“. Тому „перед соціально-демократією еволюція ця поставила про-

блему розширення тої соціальної бази, на якій вона має спирати свою політичну чинність". Отже „для творчого впливу на державне життя потрібна відповідна міць“. Для збільшення цієї „міці“ „мусіла соц.-демократія оглянутися за спільниками. Такими спільниками у боротьбі за вплив на політику сучасної держави могло би стати селянство. В цьому напрямку відбувається нині процес пристосування програми й тактики багатьох соц.-демократичних партій.

Як бачимо, соц.-демократичні талмудисти не дочекалися поки селянство, виварившись у фабричному казані, очиститься від свого приватновласницького ества і знайде шлях до пролетаріату. Теоретики соц.-демократії, дбаючи про зміцнення своєї подітничної позиції числом селянських голосів, засадничо міняють в тій точці свою ідеологію. Від нині визнається, що селянство (оте дрібнобуржуазне, приватновласницьке) може стати політичним спільником пролетаріату. І п. Гольдельман далі каже: „Ми легко зрозуміємо, якого рішачючого значіння мусить набрати подібна зміна для цілого політичного майбутнього України та для діяльності її соціал-демократичної партії“. Аналізуючи далі ділання приватної власности на землю та психологію куркуля і дрібного господаря, п. Гольдельман проголошує: „приватна власність на землю загрожує дрібним господарям позбавити їх клаптика ґрунту і тим зубожіти та спролетаризувати“. До чого то доводить „розум“? Батько Карло (Маркс) в своїйому „науковому соціалізмі“ голосив пролетаризацію селянства, бо вона наближає царство соціалізму. Син, Соломон — на підставі того ж „наукового соціалізму“ жахається пролетаризації селянства.

П. Гольдельман продовжує: „Вилучення ґрунту з товарового обігу шляхом його удержавлення і має головним своїм завданням протиділати вказаному процесу вивласнення на селі. А тому в основу аграрної програми української соц.-демократії має бути положено: а) всенационалізація власности на ґрунта і б) на всенационалізованих ґрунтах розміщуються (так як сьогодні за Кагановичів та Нахамкесів — колективізуються) дрібноселянські господарства, солідаризовані та сконтактовані між собою на ґрунті вільного кооперативного обєднання“. Словом всенационалізація, плюс кооператизація мають дати гольдельманівську колективізацію.

Практика останніх років української історії довела нам, що сила української нації полягає в сильному економічно й волево українському селянстві. В цьому ж полягатиме й міць української держави. Це давно зрозуміли Бронштейни, Собельзони, Абрамовичі, Сталіни. Вони з корінням нищать основу України — її ліпше селянство. Ворогам потрібні не сильні індивідуальні господарі, а колективна череда. Тільки при ній є й буде можливим панування й колонізаційний визиск України. Так роблять вороги і в цьому вони консеквентні. Але

коли цю саму теорію голосять українські соціально-демократи устами „нашого Собельзона“, того, що вивоує на еміграції для України економістів — то цим панкам з їх „розумом“ треба ударити по пальцях і перестерігти перед цілою їх компанією наш нарід...

Отак при денному світлі виглядає соціально-демократичний „національний ідеал“. Ці люди можуть прожити ще 100 літ, а все лишуться отими Матюшами з його „Гусями“: пара викутих перестарілих формул і безнадійне нерозуміння оточуючої дійсности. І мають ще відвагу ставати в позу „критиків“!

Д.м. Донцов

Агонія большевизму

І Еклезіаст.

Виставлена мною теза про кінець російської революції — підтверджується новими фактами.

Севастопіль, Цусіма і Таненберг — ось три вогненні дороговкази на шляху, яким котиться взад натиск Росії: на південь, схід, захід. По Севастополі (1855) скінчилися російські мрії про Стамбул, а Чорне море — хоч і перестало бути замкнутим, але ключ від нього — в руках противників Москви; з Цусіми — зродилося нинішнє Манджук, втрата східно-китайської дороги і загроза Сибіру; Таненберг — зліквідував Петра I. і Івана IV. над Балтиком, а в дальшій консеквенції — створив ряд незалежних держав над Ризьким, Ботницьким і Фінським заливами, і змусив Леніна звертатися з Петербурга, який він, утікаючи з нього до Москви — з браку почуття гумору — охрестив Ленінградом.

Большевизм був галасливо-претенсійною спробою затримати невблаганий процес розкладу імперії. Затримати — новою ідеєю і новим абсолютизмом, що їх несла на своїх плечах нова еліта — компартія. Року Божого 1933-го з всякою певністю можемо сказати, що ця спроба дістала в лоб.

Не треба давати себе дурити реклімі, ані Літвінову. Давніше — ніхто ССРСР не визнавав, і всі — його боялися. Тепер — всі майже його визнають, і — ніхто не боїться. Давніше торгував ССРСР мало з ким, але зате — було чим. Тепер торгує Москва з усіма — але нема чим, експорт треба скорочувати. Давніше, хоч ізольовані в Європі, пани ситуації в Китаю, загрозили в Індії — Совіти мали міцну позицію в світі. Нині — забезпечивши себе кількома пактами неагресії — Совіти не тільки нікому вже не грозять, але самі тремтять, щоб — крий Боже — їх хтось не зачепив. Приступлення до протиревізіоністичного бльоку Москви, яка з війни вийшла ще більш обскубана, як Німеччина — свідчить про залишення всяких аспірацій вернути забране: „не